Paul K. Hatt ve Albert J. Reiss, Jr., "Kentsel Yaşam Sosyolojisi: 1946-1956", Ayten Alkan, Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 127-146.

Kentsel Yaşam Sosyolojisi: 1946-1956*

Paul K. Hatt ve Albert J. Reiss, Jr.

Birleşik Devletler'de kent sosyolojisi alanı önceleri sosyoloji disiplininin içinde ele alınıyordu. Kır sosyolojinin kent sosyolojisinden bir ölçüde daha önce özgül bir alan olarak geliştiği söylenebilir. Amerikan Sosyoloji Derneği'nin (American Sociological Society) 1916 yılındaki toplantısı "kır sosyolojisine" ayrılmıştı; ancak 1925 yılına değin, öncekine benzer bir biçimde, "kent sosyolojisine" ilişkin yıllık bir toplantı düzenlenmedi. 1925 yılındaki yıllık toplantıdaki bildiriler E. W. Burgess'in derleyiciliğinde, The Urban Community genel başlığı altında yayımlandı.[1] Bundan önce, 1925'te, Park, Burgess ve McKenzie, daha önceki yıllarda ayrı ayrı kaleme aldıkları makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşan The City'i[2] çıkarmışlardı. Buradaki yazılar, kent sosyolojisi alanının bu dönemde kurulmaya başladığını haber veriyordu.[3] 1915'ten 1935'e kadar bu alanın temel çizgileri, büyük ölçüde Park ve Burgess'in Chicago Üniversitesi'ndeki öğrencileri tarafından belirlenmişti.[4] Bu grubun kent çalışmalarına yönelik genel yaklaşımları, Park'ın 1915 başlarında yazdığı "The City as a Social Laboratory" de[5] ve Louis Wirth'ün daha geç tarihli "Urbanism as a Way of Life"[6] adlı makalesinde yetkin bir biçimde özetlenmiştir.

Bu dönemde Chicago Üniversitesi'nin kent sosyolojisi alanındaki çalışmaları, kentsel yaşama duyulan sosyolojik ilginin tek kaynağı değildi. Lynds'in 1929 tarihli Middletown'u, Sorokin ve Zimmerman'ın yine 1929'da kır ve kent sosyolojisini sistemli bir biçimde incelemeleri ve Columbia Üniversitesi'nden Adna Weber'in 1899'a kadar olan dönemi ele aldığı The Growth of Cities in the Nineteenth Century başlıklı tez kitabı türünden topluluk çalışmalarından da söz etmek gerekir -diğer temel yaklaşımları yansıtan birkaç çalışmanın adını anmak, 1930'a kadar kent sosyolojisinin, sosyolojinin bir alt dalı olarak tam anlamıyla kurulmuş olduğunu gösterecektir. Burada kent sosyolojisinin kökenini sistemli bir biçimde incelemek çabasına girişilmeyecektir. 1927'de kent sosyolojisi üzerine yazılan The Bedford Readings ve 1928'de Anderson ve Lindeman'ın "Urban Sociology" adlı metinleri Birleşik Devletler'de sosyologlarca derslerde okutulmak üzere kaleme alınan ilk girişimlerdi. Bugün derslerde okutulmak için uygun niteliklere sahip kaynakların sayısı 20'ye

---

* Paul K. Hatt ve Albert J. Reiss, Jr, "The Sociology of Urban Life", Cities and Society, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1957, s. 3-15.

1 Burgess, E. W., (der.). The Urban Community, University of Chicago Press, Chicago, 1926.

2 Park, Robert E. ve ark., The City, University of Chicago Press, Chicago, 1925.

3 Davie, Maurice R., "The Field and Problems of Urban Sociology", L. L. Bernard, der., The Field and Methods of Sociology içinde, Ray Long and Richard Smith, Inc., New York, 1934.

4 Gillen, John Lewis. "The Development of Sociology in the United States", Publications of the American Sociological Society, c. XXI, 1927, s. 1-25.

5 Park, Robert E. ve ark., The City, University of Chicago Press, Chicago, 1925.

6 Wirth, Louis, "Urbanism as a Way of Life", American Journal of Sociology, 4 Temmuz 1938.

varmıştır.

Avrupalıların yaptığı kent araştırmalarının Birleşik Devletler'de kent sosyolojisinin gelişimine etkisi de burada incelenmeyecek konular arasındadır. Amerikan sosyoloji öğrencilerinin entelektüel kökenleri doğal olarak Tönnies, Simmel, Durkheim ve Weber gibi bilimcilere yakınlık gösterir. Yine de, sosyolojide kent çalışmalarını hızlandırıcı etmenin, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa'nın ve Birleşik Devletlerin yaşadığı hızlı kentleşme süreci olduğunu varsaymak akla yatkın görünmektedir. Amerikan sosyolojisinin kökenine inmek gerekirse, "yeni teknolojinin" yarattığı sorunlar, kentlerdeki göçmenlerin Amerikanlaştırılması, yoksulluk yuvaları (slum), yerel yönetimlerdeki yozlaşma ve "kentsel yaşamdan kaynaklanan sorunlar", çalışmalarını toplumsal gerçekliğin ampirik bir yöntemle gözlenmesi üzerine kuran Amerikan sosyologlarını kent sosyolojisi ile uğraşmaya yöneltmiştir. Bu sorunlar, aynı zamanda, Lincoln Steffens ve diğer yeni yazarlar tarafından da ele alınmıştır. Amerikan gazetecisi ve sosyoloğu Robert Park'a göre kent, bütün insan davranışlarının bir "toplumsal laboratuvarı"dır; bu anlamda, kent sosyolojisi, toplumsal bilimlerde genellemeler yapılabilecek bir temeldir.

1946-1956 dönemindeki kent sosyolojisi ve kentsel yaşam sosyolojisinin gelişimine ilişkin betimlemelerden sonra özet niteliğindeki açıklamalara yer verilecektir. Bu konudaki gelişmeler üzerine birkaç yorumda bulunmak yerinde olacak. Park ve daha sonra Wirth, kent yaşamı üzerine üç ayrı sosyolojik araştırma alanı bulunduğunu kabul etmişlerdir: Kentin ekolojisi, toplumsal örgütlenmesi ve içinde yaşayan kentliler. 1946'ya değin, kent sosyolojindeki ampirik araştırmalar, yukarıda anılan, bu üç ayrı alana dengeli bir biçimde dağılmamıştır. Park ve öğrencilerinin ilk çalışmaları genelde ahlak bozulması, çocuk suçlular, Yahudi gettoları, arsa değeri ya da fuhuş gibi olguların yukarıda anılan üç yönünü de kapsamaktaydı. Bununla birlikte, bireysel çalışmalar çoğunlukla kent yaşamının toplumsal-psikolojik açıdan ele alınmasını ihmal etti. Bu dönemde kent sosyolojisi çalışmaları büyük ölçüde, bir yandan kentin demografi ve ekolojisine, diğer yandan kentin toplumsal örgütlenmesinin özel bir yönü üzerine odaklanmıştı. Park,[7] 1915 tarihli makalesinde, bu alandaki çalışmalara yol gösterecek pek çok soru yöneltmişti. Dönemin araştırmalarında merkezde yer alan sorulardan birkaçı şunlardı: Kenti büyüten nedir; kent kendini yeniden üretir mi? Kentler düzenli bir büyüme modeli izlerler mi? Kentte komşuluğun durumu nedir? Yoksulluk yuvaları örgütlenmemiş alanlar mıdır? İşbölümünün kentlere etkileri nelerdir? Kent büyüdüğünde yerel kurumların ve nüfusun durumu ne olur? Kent ne dereceye kadar toplumsal tiplerini seçebilir ve hangi ölçülerde bu tipleri yaratabilir?

Bireyciliğe dayanan topluluklar üzerine çalışmak bu dönemin temel araştırma biçimi oldu. Amerikan sosyolojisindeki ilk araştırmalar, başlangıcından 1930'lara değin topluluk çalışmalarını da içeriyordu; bu çalışmalar genellikle etnoğrafya geleneği içindeki "toplumun bütününü" betimlemenin yollarını arıyordu. Ancak bu araştırmalar topluluk içindeki birey yaşamının tüm yönlerinin incelenmesine elverişli olacak biçimde "bütünsel" değildi. Topluluk yaşamının pek çok yönü ihmal edilmişti. Örneğin bu çalışmalardan yalnızca birkaçı topluluk içindeki gıda ve alkol tüketim biçimlerine de değiniyordu -bunlar, bir antropoloğun ilkel bir topluluk üzerine çalışmasında görmezden geleceği toplumsal yaşam olguları değildir. Çoğunlukla bu toplulukların siyasal yapısının araştırılmamış olması da ikinci bir örnek olarak verilebilir. Sosyologlar, her ne kadar günümüzde kentsel topluluğu bir araştırma nesnesi yerine araştırma bağlamı olarak ele alıyorlarsa da, topluluk çalışmalarına ilgi duymaya bugün de devam ediyorlar.

KENTSEL EKOLOJİ ve DEMOGRAFİ

Birleşik Devletler'de insan ekolojisi, özel bir çalışma alanı, kır ve kent sosyolojisinin özel bir yönü olarak gelişti. Park ve McKenzie, insan ekolojisi çalışmaları için başvurulan kaynakların kuramsal çerçevesinin gelişiminde büyük ölçüde pay sahibidir. Kent sosyolojisine ilişkin metinlerde daima kent ekolojisi üzerine bir bölümün yer almasına karşın, Hawley'in[8] ve Quinn'in[9] yazılarının 1950'de yayımlanmasına değin insan ekolojisi alanında hiçbir bilimsel araştırma yapılmamıştı.

---

[7] Park, Robert E. ve ark. The City, Chicago, University of Chicago Press, 1925.

[8] Hawley, Amos, Human Ecology: A Theory of Community Structure, The Ronald Press, New York, 1950.

[9] Quinn, James A., Human Ecology, Prentice Hall, Inc., New York, 1950.

Hawley ve Quinn'in katkıları kentsel ekolojide birkaç on yıldır elde edilen araştırma bulguları üzerine kurulmuştur. Hawley kentsel ekolojiye, insan ekolojisini bir "topluluk yapısı" kuramı olarak sergileyerek biçimsel bir katkıda bulunurken, Quinn'in çalışması aslında araştırma bulgularının düzenlenmesidir.

Genel olarak belirtmek gerekirse, son on yılda, kent ekolojisi üzerine yapılan sosyolojik araştırmaların çoğu, ekolojik yığılma çalışmalarına değil, ekolojik örgütlenme çalışmalarına yoğunlaştı. Bu, nüfusun bileşimi, büyümesi ve dengesi konusundaki araştırmalara çok az ilgi gösterildi demek değildir; yalnızca göreli olarak daha fazla sayıda sosyoloğun çabalarını ekolojik örgütlenme üzerindeki araştırmalara yönelttiği anlamına gelir. Birleşik Devletler'de, ekolojik örgütlenme çalışmaları genellikle araştırmacılarca yapılan alan çalışmalarına ya da olağan işleyişlerinin bir parçası olarak örgütlerce toplanan verilerin çözümlenmesi üzerine kurulu olmasına karşın, ekolojik yığılma çalışmaları genellikle her on yılda bir yapılan nüfus ve konut sayımlarına dayanır. Bağımsız olarak çalışan uzmanların hazırladığı bir dizi monografi, Birleşik Devletler Nüfus Dairesi'nin (US Bureau of the Census) ve Toplumsal Bilimler Araştırma Konseyi Nüfus Monografileri Komisyonu'nun (The Committee on Census Monographs of the Social Science Research Council) ortak desteğiyle, ilk olarak 1955'te yayımlandı. Bu çalışmalar 1950 nüfus sayımından alınan verilere göre yapılmıştır. Bunların yayımlanması, iki araştırma türü arasındaki dengeyi bir ölçüde sağlamıştır[10], [11], [12].

Kentsel yığılmanın mekânsal boyutları, ekolojistlerin kentin ekolojik örgütlenmesini incelerken ilk ilgilendikleri konuydu. Bu ilgi başat önemini daha sonra da korumuştur. Günümüzde, bölgeleme, sektör ya da birden fazla çekirdekli merkez kuramlarına eğilen ilk çalışmalara baktığımızda, kentsel büyüme modellerine daha az ölçüde bir yönelme olduğunu söyleyebiliriz. Son zamanlardaki mekâna ilişkin model çalışmalarının ilgilendiği en önemli konulardan biri, savaş döneminde kentlerin mekânsal açıdan düzenlenmelerinin bombalamadan nasıl etkilendikleri olmuştur. Bu çalışmalar modellerin belirlenmesinde etkili olan ekolojik etmenlerden daha çok toplumsal-psikolojik etmenler konusunda bilgi sağlamıştır.[13] Yine yakın tarihli çalışmalarda, anakentlerin içsel farklılaşma biçimlerine daha fazla ilgi gösterilmiştir. Shevky ve uğraş arkadaşlarının[14], [15], Kish'in[16] çalışmaları bu türdeki incelemelere örnek olarak verilebilir. 50.000 ya da daha çok nüfuslu büyük Amerikan kentleri, bu türden karşılaştırmalı çalışmalar için daha fazla olanak sunmaktadır. Bir kentsel alanın içsel farklılaşmasında "kültürel değişkenlerin" ve "simbiyotik değişkenlerin" karşılıklı göreli etkileri konusundaki tartışmalar sürmektedir; Firey'in[17] yakın tarihli ampirik araştırmasında bu durumu görebiliriz. Banliyöleşmenin, kentsel nüfusun ve kurumlarının yerelleştirilmesini savunan araştırmacıların ortaya koyduğu gibi, anakent alanlarının içsel farklılaşması sürecinin bir yönü olduğunun farkına varılmıştır. Günümüzde "kır ve kent eşiği" ile "tarıma dayalı olmayan kırsal kesim" nüfusu üzerine yapılan araştırmaların sayısı "banliyö" konusunda yapılanlardan daha fazladır. Bunlardan en kapsamlı olanı belki de Hawley'in[18] 1900'den bu yana anakent alanlarının büyümesini ele aldığı çalışmasıdır. Yığılma süreci gibi kurumsal örgütlenmenin niteliği ve kent eşiğindeki nüfusun tutumları da incelenen konular arasındadır. [19], [20]. Yakından ilgili bir araştırma sorunsalı da anakent merkezlerinin "göreli etkisini" ya da baskınlığını belirlemektir. Çalışmalarda ilgi büyük ölçüde,

---

[10] Duncan, Otis Dudley ve Reiss, Jr., Albert J., Social Characteristics of Rural and Urban Communities: 1950, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1956.

[11] Hutchinson, E. P., Immigrants and Their Children, John Wiley & Sons, Inc, New York, 1956.

[12] Miller, Herman P., Income of the American People, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1955.

[13] Ikle, Fred C., "The Effect of War Destruction Upon the Ecology of Cities", Social Forces, 29, Mayıs 1951, s. 383-91.

[14] Bell, Wendell. "The Social Areas of the San Francisco Bay Region", American Sociological Review, 18, Şubat 1953, s. 39-47.

[15] Shevky, Eshref ve Williams, Marilyn, The Social Areas of Los Angeles, The University of California Press, Los Angeles, 1949.

[16] Kish, Leslie, "Differentiation in Metropolitan Areas", American Sociological Review, 19, Ağustos 1954, s. 388-98.

[17] Firey, Walter, Land Use in Central Boston, Harvard University Press, Cambridge, 1947.

[18] Hawley, Amos, The Changing Shape of Metropolitan America: Deconcentration Since 1920, Illionis: The Free Press, Glencoe, 1956.

[19] Blizzard, Samuel W., "Research on the Rural-Urban Fringe", Sociology and Social Research, 38, Ocak-Şubat 1954, s. 143-149.

[20] Martin,Walter T., The Rural-Urban Fringe: A Study of Adjustment to Residence Location, The University of Oregon Press, Eugene, 1953.

anakent alanlarının etkisi altında kalan alanların ampirik açıdan betimlenmesine odaklanmıştı. Bu alanda kullanılan en özgün sözcükler John Q. Steward'ın "toplumsal fizik"i,[21] Isard'ın[22] anakent bölgelerinin çözümlenmesi için kullandığı "girdi-çıktı" modelleri, ve Bogue'nin[23] anakentleşme düzeyleri üzerine çalışması oldu. Teknolojinin kentlerin mekânsal düzenlemeleri üzerine etkisi ise yakın yıllarda araştırma konusu olmaya başladı. Ogburn'un, yerel ulaştırmada yaşanan gelişmelerin kentsel yerleşme modellerine etkisi konusundaki çalışması bunlardan biridir.[24] Birleşik Devletler'de bu sorunlar genellikle sosyologları değil de kent coğrafyacılarını ya da tarım iktisatçılarını ilgilendirdiğinden, sanayi için yer seçimine ya da kentsel alanların işlevsel olarak uzmanlaşmasına daha az ilgi gösterildiği söylenebilir. Kitagawa ve Bogue[25] ile Reeder'ın, [26], [27], çalışmaları bu alandaki kayda değer istisnalardır. İktisatçı Loesch'in çalışmasının ekolojik yerleştirme kuramına temel bir katkı olduğunu da eklemek gerekir.[28]

Kentlerin büyümesi ve kentleşme süreci araştırma nesnesi olmaya devam ediyor. Anakentlerin ve kent büyüklüğünün yol açtığı farklılaştırmaları da bunlara eklemek gerekir. Kentsel büyümenin, araştırma konusu yapılan iki yönü burada anılmaya değer: (a) Kent plancılarının özel ilgi duymasından ötürü üzerinde türlü araştırmalar yapılan "en uygun kent büyüklüğü". Duncan'ın bu konuya yönelik çalışması, "en uygun kent büyüklüğünün", "en uygun durumun" ne olduğunu belirleyecek ölçütlerin seçimine göre değişebildiği sonucuna varmaktadır; ancak değişik büyüklüklerin nesnel olarak nasıl dengeye getirilebileceği konusunda belirli bir yöntemin bulunmadığı anlaşılmaktadır.[29] (b) Kentler üzerine yapılan ilk Amerikan araştırmalarından biri Adna Weber'in 1899'da yayımlanan dünyanın kentleşmesi üzerine çalışmasıdır. Yakın zamanlara değin Amerikan sosyologları kentleşmenin bu yönünü ihmal etmişlerdi. Kingsley Davis'in ve uğraş arkadaşlarının çalışması bu alanı yeniden araştırmaya açmıştır[30], [31]. Amerikan sosyologlarının azgelişmiş yörelerin "ekonomik gelişmesi" ile ilgilenmeleri de, dünyanın ekonomik açıdan daha az gelişmiş yerlerindeki kentsel yığılma ve kentleşme sürecini ele alan araştırmaları canlandırmıştır. [32], [33]

İlk ekoloji çalışmalarında, kentsel yaşamın devingenliğine ilişkin özellikleri genellikle görmezden gelinmiştir. Son on yıl içinde, iki tür çalışma ile bu konuya büyük bir ilgi duyulduğu gözleniyor: İşyeri ve oturma yeri arasında gündelik devinimi inceleyen çalışmalar[34], [35], [36], [37] ve kentsel nüfusun oturma

---

[21] Stewart, John Q., "Suggested Principles of 'Social Physics'", Science, CVI, Ağustos 1947.

[22] Isard, Walter ve Kavesh, Robert, "Economic Structural Interrelations of Metropolitan Regions", American Journal of Sociology, 60, Eylül 1954, s. 152-162.

[23] Bogue, Donald J., The Structure of the Metropolitan Community: A Study of Dominance and Subdominance, University of Michigan Press, Ann Arbor, 1949.

[24] Ogburn, William F., "Inventions of Local Transportation and the Patterns of Cities", Social Forces, 24, Mayıs 1946, s. 373-79.

[25] Kitagawa, Evelyn R. ve Bogue, Donald J., Suburbanization of Manufacturing Activity Within Standard Metropolitan Areas, Ohio: Scripps Foundation for Research in Population Problems, Oxford, 1955.

[26] Reeder, Leo G., "Industrial Deconcentration as a Factor in Rural-Urban Fringe Development", Land Economics, 31, Ağustos 1955, s. 275-80.

[27] Reeder, Leo G., "Industrial Location in the Chicago Metropolitan Area with Special Reference to Population", yayımlanmamış doktora tezi, University of Chicago Libraries, 1952.

[28] Loesch, August, The Economics of Location, 2. baskıdan çeviren William W. Woglom, Yale University Press, New Haven, 1954.

[29] Duncan Otis Dudley, "Optimum Size of Cities", Paul K. Hatt ve Albert J. Reiss, Jr. (der.), Reader in Urban Sociology, The Free Press, Glencoe, 1951.

[30] Davis Kingsley. "The Origin and Growth of Urbanization in the World", American Journal of Sociology, 60 (Mart, 1955), s. 429-437.

[31] Davis, Kingsley ve Hertz, Hilda, "The World Distribution of Urbanization", Bulletin of the International Statistical Institute, 33, Kısım IV.

[32] "World Urbanism", American Journal of Sociology, 60, Mart 1955, s. 427-492.

[33] The Role of Cities in Economic Development and Cultural Change: Proceedings of a Conference Held at the University of Chicago, 24-26 Mayıs 1954, Economic Development and Cultural Change, c. III, No. 1 ve 2.

[34] Breese, Gerald, The Daytime Population of the Central Business District of Chicago, University of Chicago Press, Chicago, 1949.

[35] The Chicago Urban Analysis Project, University of Chicago, Chicago Community Inventory, Reports 5, 13, 17 ve 20.

[36] Duncan, Beverly, "Factors in Work-Residence Separation: Wage and Salary Workers, Chicago, 1951", American Sociological Review, 21, Şubat 1956, s. 48-56.

[37] Schnore, Leo, "The Separation of Home and Work: A Problem for Human Ecology", Social

bölgeleri içindeki devinimini konu alan araştırmalar. [38], [39] Bu çalışmaların kimilerinde yalnızca devinimin türüne ve yinelenme oranına ilişkin değil, devinim içindeki bireylerin tutumlarını[40] ve yerleşim yerleri arasındaki devinim hızının bireylere etkisini yansıtan bilgilere de yer verilmiştir.[41]

Park ve McKenzie, kentlerin nasıl bir yapıya büründüklerini ve kentlerin özel işlevsel yönlerinin nasıl açıklanabileceğini göstermek için ekolojik örgütlenme sürecinin gözlemlenmesine odaklandılar. Araştırmacılar bir ölçüde yapıların betimlenmesine yöneldilerse de, bu sürece ilgi son yıllarda bir ölçüde azaldı. Bu durum, ekolojik süreçlere yönelik güçlü bir araştırma ilgisinin varlığını görmezden gelme anlamına gelmemektedir. Araştırmaların çoğu, kentin, artbölgesine doğru genişlemesi sürecine ya da kentsel alanlardaki ayrımlaşma, yayılma ve süreklilik sürecine ilişkindir. Azınlık kümelerinin durumlarına duyulan ilgi daha sonraki ekolojik süreçleri ele alan çalışmaların temel kaynağı oldu.

TOPLUMSAL ÖRGÜTLENME

Yakın dönemlere değin kentsel yaşam üzerine yapılan incelemeler toplumsal çözülmenin kuramsal çerçevesi içinde ele alındı. Kentsel toplumsal yapıya ve doğurduğu sonuçlara yönelik çalışmaların, kentsel yaşama yönelik çalışmaların yerini aldığı görüldüğünden, bu konunun artık kuramsal ve ampirik olarak araştırmaların odağında yer aldığını söylemek oldukça güç. Son on yılda, kentsel toplumsal yapı araştırmalarının büyük bir bölümü, küçük kentsel topluluklardaki toplumsal katmanlaşma üzerine yapılmıştır. Bu çalışmalar, daha çok, katmanlaşma sisteminin toplumsal yönünü ele almamaları konusunda yoğun bir biçimde eleştirilmiştir[42], [43]. Günümüzde, küçük topluluklardaki sınıf yapısının salt yalın bir biçimde betimlenmesinden, bu sınıf yapılarının erk yapılarının ve topluluklardaki karar alma süreçlerinin incelenmesine doğru sağlıklı bir değişim yaşanmaktadır. Floyd Hunter'ın, bu araştırma alanında en kapsayıcı çaba olan Community Power Structure'da, Atlanta ve Georgia'daki erk yapısının araştırılmasına özel önem verdiği görülüyor.[44]

Bundan yirmi yıl önce Thorndike, bir yaşam yeri olarak "kentlerin niteliği" konusunda bir bilimsel inceleme yayınlamıştı. Bu konu, kentlerin toplumsal ve moral açıdan bütünleşmeleri konusunu inceleyen yayınlarda yeniden ele alındı; Angell'ın,[45] Gillen'ın[46] ve Anderson'ın[47] çalışmaları buna örnek verilebilir. Toplumsal bütünleşmeyi betimlemek ve ölçmek güç olduğundan bu çalışmalardaki ampirik göstergelerin oldukça işlenmemiş durumda olduğu söylenebilir.

Hızlı büyümenin kentsel yapıya; sanayileşme sürecinin küçük topluluklara, tarımsal bölgelere ya da ekonomik açıdan daha azgelişmiş yörelere etkileri de araştırma konusu olmuştur. Willow Run[48] ve Hampton Roads[49] çalışmaları, Birleşik Devletler'de savaş sonrası sanayileşmenin etkilerini soruşturan yapıtlara örnek olarak verilebilir. Birleşik Devletler'in güney bölgesinin[50], [51] ve Birleşik Devletler'in

---

Forces, 32, Mayıs 1954, s. 336-43.

[38] Caplow, Theodore, "Incidence and Direction of Residential Mobility in a Minneapolis Sample", Social Forces, 27, Mayıs 1949, s. 413-17.

[39] Rossi Peter, Why Families Move: A Study in the Social Psychology of Urban Residential Mobility, Illinois: The Free Press, Glencoe, 1955.

[40] Rossi Peter, Why Families Move: A Study in the Social Psychology of Urban Residential Mobility, Illinois: The Free Press, Glencoe, 1955.

[41] Suellenger, T. Earl, "The Social Significance of Mobility: An Omaha Study", American Journal of Sociology, 55, Mayıs 1950, s. 559-564.

[42] Hatt, Paul K., "Stratification in the Mass Society", American Sociological Review, 15, Nisan 1950, s. 216-222.

[43] Pfautz, Harold ve Duncan, Otis Dudley, "A Critical Evaluation of Warner's Work in Community Stratification", American Sociological Review, 15, Nisan 1950, s. 205-215.

[44] Hunter, Floyd, Community Power Structure., University of North Carolina Press, Chapel, Hill, 1953.

[45] Angell, Robert C., The Moral Integration of American Cities, University of Chicago Press, Chicago, 1951.

[46] Gillen, John Bates, The Distribution of Occupations as a City Yardstick, The Kings Crown Press, New York, 1951.

[47] Anderson, C. Arnold, "Community Chest Campaigns as an Index of Community Integration", Social Forces, 33, Ekim 1954, s. 76-81.

[48] Carr, Lowell J. ve Sterner, James E., Willow Run: A Study of Industrialization and Cultural Inadequacy, Harper and Brothers, New York, 1952.

[49] Marsh, Charles F. (der.), The Hampton Roads Communities in World War II, University of North Caroline Press, Chapel Hill, 1952.

[50] Heberle, Rudolf ve Bertrand, Alvin, "Social Consequences of the Industrialization of

dışındaki[52], [53], [54], [55] azgelişmiş alanların yaşadığı kentleşme ve sanayileşme büyük ilgi çekmiştir; özellikle de, yakın bir zamanda, kentlerin ve kentleşmenin ekonomik gelişme üzerine yapılan bir konferanstaki raporların birinde.[56] Bu makalelerin çoğunda, Birleşik Devletler dışındaki toplulukların toplumsal yapıları üzerine veriler bulunmamaktadır; bu durum, kentsel toplumsal yapının gerçek anlamda karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelenmesini güçleştirecektir. Bununla birlikte, hızla sanayileşmekte ve kentleşmekte olan alanlar için yapılan çok sayıda örnek olay incelemesi, karşılaştırmalı yaklaşıma bir ölçüde olanak tanıyabilir.

Kentsel toplumsal kurumlara karşı ilginin azaldığını gösteren kimi kanıtlar da bulunmaktadır. İlk kent çalışmaları söz konusu kurumlara ve bunların örgütlenmelerine büyük ilgi göstermişti - emlak kurulları, etnik kurumlar, ahlak yozlaşması gibi. Kent sosyologları artık bu tür incelemelere çok fazla ilgi göstermiyor. Bu konulardan kimileri önceleri ihmal edilmişti; sanayi ve eğlence kurumları gibi yaygın kentsel kurumlara ancak yakın zamanlarda ilgi gösterilmeye başlandı. Önceki ilgiye koşut olarak, sosyoloji içinde, iş yaşamı ya da sanayiyi ele alan ayrı bir dal ortaya çıktı. Buna benzer bir biçimde, aile[57], [58], komşuluk[59], [60], [61], gönüllü örgütlere katılım durumu[62], [63], [64], [65], [66] gibi sürekli olarak ön planda olan konular dışında, kentsel yaşamın belli bir toplumsal küme üzerindeki etkisi artık araştırmacıların ilgisini çekmiyor. Genel olarak ortak davranış olarak adlandırılan şey, kitle iletişimi ve kamuoyu oluşturma gibi birkaç istisna dışında, ihmal edilen bir sorun alanı oldu. Sonuç olarak, kent planlamasında sosyolojik bulgulara başvuran çalışmalar[67], [68], [69], [70] dışında, kent yaşamını örgütleme ve sürdürme ile ilgili konulara daha az ilgi gösterildiği söylenebilir.

Kent üzerine ilk çalışmalar, kentlerin "alt üst olmuş atmosferinde" ortaya çıkan bireysel ve toplumsal sorunlar üzerine odaklanıp katkıda bulundular. Bu ilgi, belki de kentlerde düzeltimler yapma isteğinden ve ekonomik bunalımdan kaynaklandı. On yıl kadar tam istihdamın sağlanabilmesi,

---

Southern Cities", Social Forces, 27, Ekim 1948, s. 29-37.

51 Vance, Rupert B. ve Demerath, N., The Urban South, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1955.

52 Comhaire, J., "Some Aspects of Urbanization in the Belgian Congo", American Journal of Sociology, 61, Temmuz 1956, s. 8-13.

53 Hoselitz, Bert F., "The City, The Factory, and Economic Growth", American Economic Review, XLV, Mayıs 1955, s. 166-184.

54 Le Tourneau, Richard, "Social Change in the Muslim Cities of North Africa", American Journal of Sociology, 60, Mayıs 1955, s. 527-35.

55 "World Urbanism", American Journal of Sociology, 60, Mart 1955, s. 427-492.

56 The Role of Cities in Economic Development and Cultural Change: Proceedings of a Conference Held at the University of Chicago, 24-26 Mayıs 1954, Economic Development and Cultural Change, c. III, No. 1 ve 2.

57 Jaco, E. Gartly ve Belknap, Ivan, "Is a New Family Form Emerging in the Urban Fringe?", American Sociological Review, 18, Ekim 1953, s. 551-557.

58 Koos, Earl, Families in Trouble, The Kings Crown Press, New York, 1946.

59 Caplow, Theodore ve Forman, Robert, "Neighborhood Interaction in a Homogenous Community", American Sociological Review, 15, Temmuz 1950, s. 357-366.

60 Duncan, Otis Dudley ve Reiss, Jr., Albert J., Social Characteristics of Rural and Urban Communities: 1950, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1956.

61 Foley, Donald L., Neighbors or Urbanites? The Study of a Rochester Residential District, University of Rochester, New York, 1952.

62 Axelrod, Morris, "Urban Structure and Social Participation", American Sociological Review, 21, Şubat, 1956, s. 13-18.

63 Bell, Wendell ve Force, Maryanne T., "Urban Neighborhood Types and Participation in Formal Associations", American Sociological Review, 21, Şubat, 1956, s. 25-34.

64 Dotson, Floyd, "Voluntary Associations Among Urban Working Class Families", American Sociological Review, 16, Ekim 1951, s. 687-693.

65 Reissman, Leonard, "Class, Leisure and Social Participation", American Sociological Review, 19, Şubat 1954, s. 76-84.

66 Zimmer, Basil, "Farm Background and Urban Participation", American Journal of Sociology, 61, Mart 1956, s. 470-475.

67 Dewey, Richard, "Peripheral Expansion in Milwaukee County", American Journal of Sociology, 53, Mayıs 1948, s. 417-422.

68 Firey, Walter, "Ecological Considerations in Planning for Urban Fringes", American Sociological Review, 11, Ağustos 1946, s. 411-423.

69 Hawley, Amos, "Municipal Government Expenditures in Central Cities", Journal of Social Issues, VII, No. 1 ve 2, 1951, s. 180-188.

70 Isaacs, Reginald R., "The 'Neighborhood Unit' as an Instrument for Segregation", Journal of Housing, 5, Ağustos 1948, s. 215-218.

uzmanları bu konudan uzaklaştırabilirdi. Daha önemli bir etmen de, söz konusu bireysel toplumsal sorunların, sosyolojinin kuramsal bir sorunu olarak görülmemesinde yatmaktadır. Bu sorunlar, sayıları gittikçe artan sosyolojiyle ilgilenen entelektüellerce, "eylem sosyologlarının" ilgi alanında görülmektedir. Bu tutuma karşın, son on yıl içinde, yaşlılık, farklı ırklar arasındaki ilişkiler, çocuk ve yetişkin suçluluğu gibi Amerikan toplumunun üç temel sorunu kentsel bir bağlam içinde tartışılmaya başlandı. Eylem programlarıyla ilgili araştırmalar yapan sosyolog ve antropologların isteğiyle, kentlerde hangi kümelerin ve örgütlerin programlarını etkili bir biçimde uygulayabildikleri konusunda çalışacak bir araştırma kurulu kuruldu. Amerikan okullarında değişik ırklar arasındaki bütünleşmeyi sağlama sorunu buna örnek olarak verilebilir.[71] Bu araştırma, ortaya çıkan belli bir sorun için bireylerin tek tek çözüm yolu aramasından çok "toplulukların örgütlenmesine" vurguda bulunmaktadır. Bradley Buell ve arkadaşları[72] ile Hayes'in[73] çalışmaları bu yaklaşımın iyi birer örneğidir.

KENTLİLERİN TOPLUMSAL PSİKOLOJİSİ

Kentsel yaşamın, kentsel yerleşim yerlerinde yaşayanların kişilik yapılarına etkisi üzerine çok az araştırma bulunmaktadır. Bununla birlikte, son on yılda, bu alanda, daha önceki dönemlere göre daha fazla araştırmanın yapılmış olduğu söylenebilir. Birkaç çalışma burada anılmaya değer. Riesman ve arkadaşlarının yazıları[74], [75], [76] doğrudan doğruya kentsel bir bağlamda kaleme alınmamış olmasına karşın, "kentsel Amerikan toplumunda" kişiliğin gelişimi ve kişilik çözümlemesi ile ilgilidir. Mangus ve arkadaşları[77] ile Sewell[78] belki de kırsal ve kentsel yerleşim birimlerinde yaşayan çocuklar arasındaki kişilik farklılıkları üzerine en kapsamlı çalışmayı hazırladılar; ancak kırsal ve kentsel yerleşim yerlerinde yaşayanlar arasındaki kişilik farklılıkları üzerine vardıkları sonuçlar birbirleriyle tam örtüşmüyordu. Hiçbir toplumsal bilimcinin, James Plant'ın ilk yazılarında ele aldığı, kişilik gelişiminin kent içinde nasıl farklılaştığı gibi bir konu üzerine çalışmaya girişmediği görülüyor.[79]

Tutum ölçme yöntemleri ve oy verme davranışını inceleme tekniklerindeki gelişmeler, kırsal ya da kentli nüfusun ve değişik büyüklükteki kentsel yerleşim birimlerinde yaşayanların düşüncelerindeki ve tutumlarındaki farklılıklar üzerine oldukça fazla miktarda veri toplamamıza olanak tanımaktadır.[80] Kent içindeki türlü kümeler ya da yığınlar arasındaki bu değişikliklerin neden kaynaklandığı çok az inceleme konusu yapılmıştır. Detroit, Michigan, bölgesinde yaşayan kentli nüfus, Michigan Üniversitesi'nde yapılan Detroit üzerine alan araştırmasında[81] ve Wayne Üniversitesi'ndeki çalışmada,[82] yoğun bir biçimde incelenmiştir. Bağıntıların çoğu demografik ya da katmanlaşmaya ilişkin değişkenler üzerine kurulduğundan, bu tutumlar ve görüşler altındaki kentsel yaşam durumunun ötesine giden çok az araştırma bulunmaktadır.

Araştırmalardaki temel bir değişim, kentsel yerleşmelerde gözlenen karşılıklı toplumsal etkileşimin incelenmesine dönüş anlamına gelmektedir. Karşılıklı etkileşim üzerine çalışmaya ilgi duyulması, konunun her şeyden önce sosyolojinin başlangıç noktası olduğunun ayırdına varılmasını

---

71 Williams, Robin M., Jr. ve Ryan, Margaret W., Schools in Transition: Community Experiences in Desegregation, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1954.

72 Buell, Bradley, and associates, Community Planning for Human Services, Columbia University Press, New York, 1952.

73 Hayes, Wayland J., The Small Community Looks Ahead, Harcourt, Brace and Company, New York, 1947.

74 Riesman, David, Individualism Reconsidered, The Free Press, Glencoe, 1954.

75 Riesman, David, The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character, Yale University Press, New Haven, 1950.

76 Riesman, David, Faces in the Crowd: Individual Studies in Character and Politics, Yale University Press, New Haven, 1952.

77 Mangus, A. R., "Personality Adjustment of Rural and Urban Children", American Sociological Review, 13, Ekim 1948, s. 566-575.

78 Sewell, William H. ve Amend, Eleanor H., "The Influence of Size of Home Community on Attitudes and Personality Traits", American Sociological Review, 8, Nisan 1943, s. 180-184.

79 Plant, James, Personality and the Culture Pattern, The Commonwealth Fund, New York, 1937.

80 Beers, Howard W., "Rural-Urban Differences: Some Evidence From Public Opinion Polls", Rural Sociology, 18, 1953, Is. -II.

81 Detroit Area Study, Social Profile of Detroit, University of Michigan, 1952, 1953 ve 1954.

82 Kornhauser, Arthur, Detroit as the People See It: A Survey of Attitudes in an Industrial City, Wayne University Press, Detroit, 1952.

simgelemektedir. Yerleşme yerlerindeki[83], [84] ve özenilen kümelerdeki[*85], [86], [87] toplumsal katılımın farklılığının incelenmesi bu bilinci yansıtmaktadır. Bu çalışmalarda, kentlerde, etnik bölgeler ve çocuklar dışarıda bırakılırsa, komşuluk ilişkilerinin en alt düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Kentsel alanlardaki karşılıklı etkileşim üzerine yakın dönemde yapılmış olan araştırmalar, çok sayıda kentsel komşuluk birimindeki bireyler arası ilişkiler üzerine elde edilmiş olan verileri kullanarak, kentlerdeki karşılıklı etkileşim konusundaki bu genel varsayımı sorgulamaktadır[88], [89], [90]. Kentlerdeki yerel gazeteleri konu alan yakın tarihli bir çalışma,[91] bu yerel iletişim aracının bireyler arasındaki temel ilişkiler üzerindeki etkisini incelerken, kentlerdeki fabrikalarla diğer iş ve ticaret kurumları üzerine yapılan çalışmalar bu bağlamdaki başlıca etkileşim biçimlerini ele almaktadır. Bu çalışmaların, Amerikan kentlerindeki semtlerde başat ilişki biçimlerinin siyaset ve etnik kümelerin denetimi altında kurulduğunu belirten ilk araştırmalar üzerine yükseldiği görülmektedir.

KURAM ve YÖNTEM

Son on yılda, kentsel demografi ve ekoloji kuramlarını yeniden düzenlemeyi amaçlayan birkaç önemli girişime tanık olundu; bunlardan en kapsamlı olanı Amos Hawley'in çalışmasıdır.[92] Wirth ve diğerlerinin[93], [94], [95], [96] saptamalarında artan derecede bir tatminsizliğin bulunduğuna yönelik bulgular olmasına karşın, kentlerin toplumsal örgütlenmesi hakkındaki kuramları yeniden formüle etmek için çok fazla çaba harcanmadı. Söz konusu hoşnutsuzluk bir dizi eleştiri üzerine kurulmuştur: (a) varsayımlar karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmamıştır (b) kurulan ideal tiplerin ampirik araştırmalara fazla katkısı yoktur (c) toplumsal örgütlenme kuramındaki topluluk kavramı, insan ekolojisindeki topluluk kavramıyla tam olarak bağlantılı değildir.

Demografik ve ekolojik araştırma tekniklerinde önemli ilerlemeler yaşandı. Bu durum Duncan ve Duncan'ın[97] yakın tarihli çalışmasında ortaya konan toplumsal kopma göstergeleri üzerine yayınlarda, Bogue'nin[98] kentsel verileri çözümlemek için başvurduğu çok sayıda regresyon ve kovaryans çözümlemesinde ve alan çözümlemesi için kullanılan özel tekniklerin gelişmesinde[99] gözlenebilir. İki

---

[83] Axelrod, Morris, "Urban Structure and Social Participation", American Sociological Review, 21, Şubat 1956, s. 13-18.

[84] Zimmer, Basil, "Farm Background and Urban Participation", American Journal of Sociology, 61, Mart 1956, s. 470-475.

[*] Özenilen küme: Kişilerin düşünce, değer ve davranışlarını örnek alarak benimsedikleri toplumsal küme; Özer Ozankaya, Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Savaş Yayınları, Ankara, 1995, s. 107 (ç.n.).

[85] Merton, Robert K. ve Kendall, Patricia, "Patterns of Influence", Communications Research içinde, 1948-1949. Der. Paul F. Lazarsfeld ve Frank Stanton, Harper and Bros., New York, 1949.

[86] Reissman, Leonard, "Class, Leisure and Social Participation", American Sociological Review, 19, Şubat 1954, s. 76-84.

[87] Sykes, Gresham M., "The Differential Distribution of Community Knowledge", Social Forces, 29, Mayıs 1951, s. 376-382.

[88] Axelrod, Morris, "Urban Structure and Social Participation", American Sociological Review, 21, Şubat 1956, s. 13-18.

[89] Dotson, Floyd, "Voluntary Associations Among Urban Working Class Families", American Sociological Review, 16, Ekim 1951, s. 687-693.

[90] Foley, Donald L., Neighbors or Urbanites? The Study of a Rochester Residential District, University of Rochester, New York, 1952.

[91] Janowitz, Morris, The Community Press in an Urban Setting, The Free Press, Glencoe, 1952.

[92] Hawley, Amos, Human Ecology: A Theory of Community Structure, The Ronald Press, New York, 1950.

[93] Anderson, C. Arnold, "Community Chest Campaigns as an Index of Community Integration", Social Forces, 33, Ekim 1954, s. 76-81.

[94] Fisher, Robert Moore, The Metropolis in Modern Life, Doubleday & Company, New York, 1955.

[95] Foley, Donald L., Neighbors or Urbanites? The Study of a Rochester Residential District, University of Rochester, New York, 1952.

[96] Janowitz, Morris, The Community Press in an Urban Setting, The Free Press, Glencoe, 1952.

[97] Duncan Otis Dudley ve Duncan, Beverly Davis, "A Methodological Analysis of Segregation Indexes", American Sociological Review, 20, Nisan 1955, s. 210-217.

[98] Bogue, Donald J. ve Harris, Dorothy L., Comparative Population and Urban Research Via Multiple Regression and Covariance Analysis, Ohio: Scripps Foundation, Miami University, Oxford, 1954.

[99] Hauser, Philip M., Duncan, Otis Dudley ve Duncan, Beverly Davis, Methods of Urban Analysis:

temel eleştiri odağı bulunmaktadır: Ekolojik ilişkilerin kullanılması, yorumlanması[100] ve topluluk araştırmalarının mantığı ve yöntemi[101], [102]. Günümüzdeki çalışmalar genellikle yöntembilim ve teknik (araştırma teknikleri ve istatiksel yöntem) açısından gelişmiş ve karmaşıklaşmış olarak nitelendirildiği halde, diğer tür kent çalışmalarında teknik açısından belirgin bir gelişme gözlenmedi. Belki, yoğun olarak istatistiksel bir dil kullanıldığından, araştırma raporları önceki yıllara göre daha az yazınsal bir dille kaleme alınmıştır. Bu yüzden bu çalışmalar araştırma teknikleriyle fazla ilgilenmeyen uzmanlara çok çekici gelmeyebilir.

SONUÇ

Kent demografisi ve insan ekolojisi dışarıda bırakılırsa, kent ve kentsel yaşam araştırmalarına ilginin azalmış olduğu görülüyor. Bu durum kısmen, araştırmaların çoğunun, genelde kentsel topluluğu, incelenecek spesifik bir kuramsal sorunun bir yönü olarak görmelerinden, bağlamın kendisinin araştırma nesnesi yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu, kent ve/veya topluluk kuramının gelecekteki gelişimi için gerekli olan karşılaştırmalı kent sosyolojisinin henüz var olmadığı anlamına gelmektedir. Bu eksiklik yalnızca Amerikan sosyologlarının diğer kültürlere ait verileri göz önünde bulundurmamalarından kaynaklanmamaktadır; çünkü çoğunlukla bu verilere araştırmanın demografik ve ekolojik yönü dışında erişmek kolay değildir. Kent araştırmalarının sayısındaki azalışın ikinci bir nedeni, önceleri "kent sosyolojisi" içinde kavramlaştırılan kimi sorunların bir başka kuramsal çerçevede değerlendirilmesinden kaynaklanan, sosyolojik bilginin sorun alanı bölümlemesinde değişim yaşanması olgusudur. Bu durum, günümüzde toplumsal katmanlaşmanın ve kitle iletişiminin, sanayi sosyolojinin sorun alanı içinde kabul edilmesi örneğinde de görülebilir. Kentsel yaşam sosyolojisinin kendisini gelecek on yılda (topluluk anlamında) kentsel yapı konusu ile sınırlandıracağı ve alanın bölünmesinin süreceğini kabul etmek için kimi nedenlerin var olduğu söylenebilir. Ancak daha uygun bir karşılaştırmalı kent sosyolojisi, bunun ortaya çıkmasını sağlayabilir.

A Summary Report, Air Force Personnel & Training Research Center, TN-56-1.

[100] Robinson, W. S., "Ecological Correlations and the Behavior of Individuals", American Sociological Review, 15, Haziran 1950, s. 351-356.

[101] Arensberg, Conrad M., "The Community-Study Method", American Journal of Sociology, 60, Eylül 1954, s. 109-124.

[102] Reiss, Albert J., Jr., "Some Logical and Methodological Problems in Community Research", Social Forces, 33, Ekim 1954, s. 51-57.